

Józef Szymeczek

Těšínsko jako příklad dobrého sousedského soužití Čechů a Poláků¹

Poláci patří mezi tradiční národnostní menšiny žijící v České republice. Drtivá většina původních obyvatel žije v České republice na území Těšínska (Zaolší)², které je součástí historického Těšínského Slezska. Už od počátku 20. století bylo toto území místem střetů mezi polským národním hnutím a národními ambicemi Čechů. Výsledkem národnostních konfliktů bylo rozdělení Slezska v roce 1920, vznik Těšínska (Zaolší) a také ocitnutí se polské národnostní menšiny na území tehdejšího Československa. Těšínské Slezsko bylo v minulosti pověstným jablkem sváru v česko-polských vztazích a česko-polský spor o Těšínské Slezsko vrhal zlověstný stín na politický, hospodářský a kulturní život nejen v regionu, ale i v obou zemích na celostátní úrovni. Spor se rozhořel i na poli historických studií polských a českých vědců, takže vzájemné konfrontace nebyla ušetřena ani historiografie. Problémová historie regionu ovlivnila také kvalitu mezilidských vztahů mezi Čechy a Poláky na Těšínsku (Zaolší). Ty nepatřily k nejlepším a podléhaly negativním evolučním změnám počínaje konfliktem v meziválečném období přes pokusy o odplatu v roce 1938, nenávistné soupeření během fašistické okupace až po vynucené „přátelství“ plné nenávisti a falše během komunistické éry. K nápravě poměrů na trase mezi Prahou a Varšavou vedly až politické změny po roce 1989, kdy se Československo i Polsko vrátily do rodiny demokratických evropských států. Zlepšení vztahů mezi Českou republikou a Polskem nepochybně přispělo i ke zlepšení vztahu Čechů k Polákům na Těšínsku. Zásadní význam v této věci však přináší právě demokratický politický systém České republiky, který polské menšině zaručuje řadu práv, díky nimž se menšina může rozvíjet a vznášet v praxi uplatnitelné požadavky. Menšina se plně podílí na fungování české občanské společnosti. V roce 2011 se k polské národnosti přihlásilo 39 096 obyvatel České republiky. Dalších 3206 osob uvedlo polskou národnost v kombinaci s jinou národností (Čech

¹ Studie vznikla za finanční podpory projektu *Reflection of National and European Identity in the New Millennium (NAETINEM)*, Erasmus+ project No. 2019-1-CZ01-KA203-061227.

² Pojmem Těšínsko označujeme v této práci území, které v polské literatuře bývá nazýváno Zaolzie (Zaolší). Jedná se o označení české části Těšínského Slezska, která byla rozhodnutím Rady velvyslanců v červenci 1920 přidělena Československu a v roce 1938 na jeden rok připojena k Polsku. Jedná se o hovorový název používaný především v Polsku pro západní část historického Těšínského knížectví, obývanou převážně Poláky, která se dnes nachází v České republice. „Zaolzie“ je také symbolem a pojmem úzce spjatým s Poláky a polskou identitou. V historiografii a publicistice je termín kultura Zaolší ekvivalentem termínu kultura polské menšiny v České republice (a dříve v Československu). V současnosti se odhaduje, že tuto menšinu tvoří více než 30 000 osob. Pojmy Těšínsko a Zaolší považujeme v této práci za totožné.

a Polák 2804 osob, Polák a Slezan 250, Polák a Moravan 152).³ Toto číslo však stále klesá, protože i Poláci se asimilují. Pochopitelně to neznamená, že by šlo o nucenou asimilaci. Jedná o přirozený proces, který menšina může aktivně ovlivňovat. Přestože někteří badatelé považují současný biculturalismus na Těšínsku, rozvíjený na základě evropských standardů, pouze za „experiment plurality“⁴ české společnosti, vztahy mezi Čechy a Poláky jsou ve srovnání s předchozími obdobími dobré, a to i navzdory teoretickým pochybnostem, reálným excesům a situacím, ke kterým by docházet nemělo. Pojdme si ukázat několik příkladů dobrých vztahů mezi Čechy a Poláky na Těšínsku a zkusme dohledat genezi těchto pozitivních změn, které nastaly po roce 1989. Autor je přesvědčen, že základem kvalitních česko-polských vztahů je mimo jiné vysoká politická kultura české společnosti, velká angažovanost polské menšiny ve společenských záležitostech regionu, široce rozvinutá práva menšin a jejich uplatňování v praxi, uplatňování evropských standardů, shodný vyučovací systém a osnovy pro školy s polským vyučovacím jazykem i české školy, přirozené obohacování regionální kultury o prvky české a polské národní kultury a přeshraniční spolupráce. Zkusme se podrobněji zaměřit na některé vybrané otázky. Autor nezastírá, že mezi Čechy a Poláky na Těšínsku dochází k národnostním konfliktům, v této studii se však chce soustředit pouze na pozitivní stránky soužití obou národů a doufá, že pozitivní akcenty přispějí k vítězství nad nevráživostí a stanou se inspirací pro redukci ojedinělých excesů.

Politická kultura

Po vítězství sametové revoluce v roce 1989 se poměry utvářející společensko-politický život v Československu (od roku 1993 České republice) změnily. Zásadní otázkou pro Poláky na Zaolší bylo vytvoření nové reprezentace polské menšiny.⁵ V praxi se vedle sebe vyvíjely dva koncepty. Jedna frakce prosazovala, aby se zástupcem polské menšiny stala národní politická strana. Druhá část Poláků na Zaolší byla ovlivněna negativními zkušenostmi s

³ Ł. Grzesiak, *Największe problemy polskiej mniejszości na Śląsku Cieszyńskim w oczach polskich mediów na przykładzie gazety „Głos Ludu” i miesięcznika „Zwrot” w latach 2015–2016*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis”, „Studia Politologica”, 20 (2018), s. 43–56.

⁴ P. Mácha, *Dvojazyčné nápisy na Těšínsku aneb těšínský venkov jako experiment s pluralitou*, „Národopisná revue”, 3/2020, s. 191–201.

⁵ V socialistickém Československu se vedoucí úloha komunistické strany projevovala i v politice menšin. Strana rozhodovala o všech záležitostech týkajících se menšin. Za účelem lepší kontroly byl vytvořen jednotný menšinový spolek Polský kulturně-osvětový svaz (PZKO), který se stal exponentem stranické politiky mezi Poláky v Československu. PZKO sloužilo také jako platforma pro dialog menšin s úřady. Častým tématem požadavků Poláků byly otázky spojené s dvojazyčností. Monopol stranických orgánů umožnil realizovat mnohé požadavky, někdy i proti vůli většinové společnosti. Více o historii polské menšiny v komunistickém Československu v K. Nowak, *Mniejszość polska w Czechosłowacji 1945–1989. Między nacjonalizmem a ideą internacjonalizmu*, Cieszyn 2012.

„vedoucí úlohou komunistické strany“ a pod vlivem politické filozofie Václava Havla a „sametové euforie“ trvala na tom, že reprezentace by měla být založena na občanských právech, mimo politické struktury. Tímto způsobem byla vytvořena dvojitá struktura. Na jedné straně vznikla polská sekce politického hnutí Coexistentia-Soužití (Coexistentia-Wspólnota) ⁶, která se prezentovala jako obhájce národnostních menšin v celém Československu a měla svůj elektorát soustředěný v maďarských obcích na jižním Slovensku, na straně druhé vznikla občanská iniciativa Polská sekce Občanského fóra, z níž se později zrodil Kongres Poláků v České republice. Obě skupiny mezi sebou soupeřily. Po rozpadu Československa a vzniku samostatné České republiky 1. 1. 1993 zvítězilo druhé jmenované uskupení, které je v současnosti považováno za zástupce polské menšiny. Ke Kongresu Poláků v České republice se připojily všechny polské organizace působící v České republice i zástupci obcí, ve kterých Poláci žijí. Tímto krokem došlo k otupení nacionalistického ostří v projevu politické vůle Poláků na Zaošší a polské požadavky, jež postuloval Kongres Poláků, ztratily podobu politického boje, který byl podněcován zejména v předvolebním období. Nově se prezentoval spíše jako občanský dialog národnostní menšiny s demokratickým státem. Zda to bylo dobře, nebo špatně, můžeme polemizovat. Někdy se ozývají hlasy, které tvrdí, že se Poláci chytli do vlastní sítě. Faktem zůstává, že vyjádření projevu politické vůle Poláků na Zaošší mělo velmi klidný, kulturní charakter, který přispěl k prohloubení bratrských vztahů mezi Prahou a Varšavou, k rozvoji konstruktivních debat mezi Prahou a menšinou o zavádění evropských standardů a k budování vzájemné důvěry. Z mnohých pražských úředníků a činitelů se stali propagátoři, kteří obhajovali polskou kulturu před místními, těšinskými českými nacionalisty.

Evropské standardy o ochraně práv a jazyka menšin

V roce 1993 se Česká republika jako nový samostatný stát stala členem Rady Evropy. V souvislosti s členstvím v této mezinárodní organizaci, která se mimo jiné zabývá ochranou lidských práv, se Česká republika stala signatářem několika významných mezinárodněprávních dokumentů. Nejdůležitějšími z těchto dokumentů jsou *Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin* a *Evropská charta regionálních či menšinových jazyků*⁷. Monitorování

⁶ Ve vrcholném období na počátku 90. let měla Coexistentia-Soužití v obecních zastupitelstvech na jižním Slovensku a na Zaošší téměř dva a půl tisíce zástupců. Viz: L. Kopeček, *Coexistentia-Soužití a politická reprezentace polské menšiny*, (v:) M. Mareš (ed.): *Etnické a regionální strany v ČR po roce 1989*, Brno 2003, s. 173–211.

⁷ V souladu s článkem 10 Ústavy České republiky mají přednost před zákony. *Rámcová úmluva* vstoupila v ČR v platnost od 1. dubna 1998. *Evropská charta regionálních nebo menšinových jazyků* začala v České republice platit od 1. března 2007. Viz: J. Szymeczek, *Realizacja praw polskiej mniejszości w Czechosłowacji na przykładzie*

závazků obsažených v Rámcové úmluvě bylo podnětem k zahájení prací na změně některých zákonů a přípravě nového *menšinového zákona* (*Zákon č. 273/2001 Sb. o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů*). Výsledkem bylo přijetí tohoto zákona Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky dne 10. července 2001⁸.

Uplatňování postulátů ochrany menšinových nebo regionálních jazyků ještě více ovlivnil vstup Česká republika do Evropské unie v roce 2004. Jazyková charta byla Českou republikou přijata v roce 2007 v relativně velmi příznivém znění pro polskou menšinu⁹. Nejvýraznějším projevem materializace evropského ducha v této oblasti jsou dvojjazyčné názvy. Dvojjazyčné názvy jako evropský standard v oblasti jazykové ochrany budí někdy kontroverze¹⁰. Přesto je autor tohoto článku přesvědčen, že budou jedním z faktorů, který přispěje ke zlepšení vzájemných vztahů mezi Čechy a Poláky, ať už se na problematiku díváme optikou české většiny, nebo polské menšiny. Dvojjazyčné názvy totiž zkonfrontovaly českou společnost s novou realitou. Mlčící většina se musela vymezit vůči věci, která jí byla dosud lhostejná. Musela pocítit spojení se svojí menšinou. Svazek, který je navzdory námitkám části obyvatelstva základem, na němž se buduje pocit odpovědnosti nejen za vlastní záležitosti, ale i

dwujęzyczności i podwójnego nazewnictwa. (v:) S. Senft, A. Trzecielińska-Polus (red.): *Colloquium Opole 2007. Mniejszości narodowej etnicznej*, Opole 2008, s. 113–121.

⁸ Podle *menšinového zákona* mají příslušníci národnostních menšin právo sdružovat se v národnostních sdruženích, politických stranách a politických hnutích (§ 5); právo na užívání svého jména a příjmení v jazyce národnostní menšiny (§ 7); v případě tradičních menšin, které na území České republiky žijí dlouhodobě, právo, aby název obce, v níž žijí, názvy jejích částí, ulic, jiných veřejných prostranství, označení budov orgánů veřejné správy a volebních místností byly uvedeny rovněž v jazyce národnostní menšiny (§ 8 odst. 1); právo užívat jazyk národnostní menšiny v úředním styku a před soudy (§ 9); právo užívat jazyk menšiny ve volebních záležitostech (§ 10); právo na vzdělávání v mateřském jazyce ve školách a předškolních zařízeních (§ 11); jakož i právo na zachování a rozvíjení vlastního jazyka, kultury a tradic, přičemž stát má pro to vytvářet podmínky a podporovat programy a iniciativy týkající se divadel, muzeí, galerií, knihoven, dokumentační činnosti a dalších aktivit příslušníků národnostních menšin (§ 12). Povinností státu je také podporovat menšinový tisk a televizní vysílání (§ 13). Důležité je ustanovení zákona, které definuje právo příslušníků národnostních menšin aktivně se podílet na kulturním, společenském a hospodářském životě a na věcech veřejných, zejména těch, které se týkají národnostních menšin, jejichž jsou příslušníky, a to na úrovni obce, kraje i na celostátní úrovni (§ 6 odst. 1). Více o národnostní politice českého státu v E. Szyszak, *Polityka etniczna Republiki Czeskiej*. (v:) H. Chałupczak, R. Zenderowski, W. Bulak (red.): *Polityka etniczna współczesnych państw Europy Środkowo-Wschodniej*, Lublin 2015, s. 189–237.

⁹ Charta je dokumentem mezinárodního práva, obsahuje preambuli a čtyři části. Některé části jsou dané pro všechny země, jiné však jsou „flexibilní“ a jejich znění se odvíjí od dohody mezi menšinou a státem. Charta může mít v různých zemích různé znění. Podrobněji se tématu jazykové charty v České republice věnuje: J. Szymeczek, *Stosowanie Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych w Republice Czeskiej*, (v:) *Polityka państw narodowych wobec języka na Górnym Śląsku w XIX i XX wieku*, pod ved. M. Lisa, Ł. Jarczak, L. Drożdż, Opole 2013, s. 61–68.

¹⁰ Dvojjazyčné česko-polské názvy platí pro obce s více než 10 % občanů hlásících se k polské národnosti. Na Zaošlší je podobných obcí 31, dvojjazyčnost byla zavedena jen ve 20 obcích. Zavádění dvojjazyčných nápisů bylo někdy provázeno bouřlivou a emotivní veřejnou debatou. V Jablunkově, Trinci, Českém Těšíně a Hnojníku byly zaznamenány projevy národnostně motivovaného vandalismu. Cedula byly nežádka poškozovány, o čemž informoval nejen lokální tisk („Głos Ludu“), ale i celostátní polská a česká periodika. Z četných medializovaných afér vzpomeňme např.: L. Palata, *Ničení polských nápisů na Těšínsku – Potížemi v soužití Čechů s Poláky se zabývali i prezidenti*, „Lidové noviny“, z 23. 1. 2010, s. 6; Tentyž, *Čeští politici mlčí a to je zle*, „Lidové noviny“, z 23. 1. 2010, s. 6.

za záležitosti národnostní menšiny na společném území. I negativní vymezení je zde důležitější než lhostejnost a ignorance. Důvěra Poláků v ústřední orgány a stát se prohloubila i díky poskytnutí dříve nemyslitelných práv. Ne všichni však cítili potřebu nabízená práva využít, proto v některých obcích menšina o realizaci evropských norem nežádala a spokojila se současným stavem.

Polské školství v České republice

V současné době existuje v České republice síť polských vzdělávacích institucí, kterou tvoří mateřské školy, základní školy, jedno gymnázium a polské třídy na jedné střední škole. Veškeré polské školství je soustředěno v okresech Karviná a Frýdek-Místek, tj. na Zaošší¹¹. Školy jsou součástí vzdělávacího systému České republiky s úplnými učebními osnovami. Školská zařízení mají možnost celostátní osnovy částečně upravit (tzv. RVP – Rámcový vzdělávací program) dle vlastních potřeb a vytvořit vlastní učební osnovy (tzv. ŠVP – Školský vzdělávací program), které budou zohledňovat některé individuální potřeby. České školy obvykle v rámci těchto programů posilují výuku cizích jazyků nebo matematiky, zatímco polské školy zavádějí výuku polského jazyka. Mohou také používat polské učebnice, a to nejen k výuce polského jazyka, ale také národní historie. V polských školách probíhá výuka všech předmětů v polském jazyce, výjimkou je čeština (od druhé třídy), která je samozřejmě povinná. Žáci třetího ročníku základní školy se začínají učit další cizí jazyk (angličtinu). Na druhém stupni základní školy jsou školy povinny nabídnout žákům ještě jeden cizí jazyk (nejčastěji němčinu, španělštinu, italštinu nebo v poslední době stále populárnější ruštinu). Nejdůležitější však je, že systém vzdělávání ve školách s polským vyučovacím jazykem je totožný se systémem vzdělávání v českých školách. Kromě malých detailů se liší pouze vyučovacím jazykem. To umožňuje vychovávat další generace bez zdůrazňování rozdílů a národní rivality a budovat v myslích mladých lidí společnou česko-polskou projekci budoucnosti.

¹¹ Ve školním roce 2019/2020 fungovalo na Zaošší 19 mateřských škol s polským jazykem vyučovacím (většina z nich je podřízena vedení polské nebo české školy), které navštěvovalo 761 dětí ve 37 třídách; pět česko-polských mateřských škol 5 tříd, 61 dětí; patnáct malotřídních škol (1.–5. ročník) a deset úplných škol (1.–9. ročník) s polským vyučovacím jazykem – celkem 131 tříd, 1974 žáků, gymnázium s polským vyučovacím jazykem v Českém Těšíně a třídy s polským vyučovacím jazykem na Obchodní akademii v Českém Těšíně – celkem asi 350 žáků. Současná síť polského školství pokrývá potřeby polské menšiny. Polské školy mají stanoveny nižší limity pro vytvoření třídy, pokud by však ani ty nebyly splněny, lze udělit výjimku. V polských základních školách je minimální průměrný počet žáků ve třídách dvanáct, v českých školách sedmáct. Více na téma polského školství v České republice: S. Folwarczny, L. Kosiec, B. Kubiczek, *Tu jesteśmy... Szkolnictwo polskie na Zaolziu w pierwszej dekadzie XXI wieku*, Cieszyn 2013.

Nesmírně důležitou premisou pro efektivní fungování národnostního školství jsou vzdělání učitelé. Učitelé jsou absolventy pedagogických oborů českých a polských vysokých škol. Ředitelé jednotlivých škol jsou zodpovědní za to, aby jejich zaměstnanci měli odpovídající vzdělání a specializaci. Podle českých zákonů musí mít učitel na základní škole vysokoškolské vzdělání.

Pro potřeby polského školství bylo k 1. lednu 1995 Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky zřízeno v Českém Těšíně Pedagogické centrum polského národnostního školství. Jedná se o v České republice ojedinělou instituci, která se věnuje profesnímu rozvoji, celoživotnímu vzdělávání a aktivní evropské spolupráci. Je otevřena inovacím a usiluje o zdůraznění identity a specifčnosti Euroregionu Těšínské Slezsko – Śląsk Cieszyński. Mezi základní činnosti centra patří již zmiňovaný profesní rozvoj pedagogických zaměstnanců, metodická a didaktická pomoc vzdělávacím institucím s polským vyučovacím jazykem, vydávání metodických pomůcek – časopisů „Jutrzenka“ a „Ogniwo“, organizace soutěží a olympiád pro děti a mládež, stejně jako česko-polská přeshraniční a evropská spolupráce a provoz pedagogické knihovny. Služby pedagogického centra využívají i čeští učitelé. V rámci spolupráce proběhlo několik společných projektů. Cílem podobných akcí je snaha o zachování dobrých vztahů mezi polskými a českými učiteli alespoň na osobní úrovni, která je však mnohdy nejdůležitější.

V minulosti počet dětí ve školách s polským vyučovacím jazykem klesal. Příčiny poklesu počtu škol a žáků je třeba hledat v celkové politické situaci, v národnostně smíšených manželstvích, v demografickém poklesu, v následcích důlních škod, které vyhnaly polské rodiny z jejich domovů na velká anonymní sídliště, v postupné likvidaci polského odborného školství a ve specifické změně mentality mladé generace na Zaoří, která zpochybňovala smysluplnost výuky v polštině, což mohlo bránit dalšímu vzdělávání a profesnímu postupu. Naproti tomu v posledních letech se trend obrací a počet dětí v polských školách v České republice se zvyšuje. Rodiče ze smíšených manželství se stále častěji rozhodují posílat své dítě do polské školy. Budoucnost ukáže, zda se jedná o sezonní, nebo dlouhodobý jev.

Organizace, kultura

V České republice působí téměř 30 polských organizací, z nichž největší je Polský kulturně-osvětový svaz s více než 10 000 členy. Místní organizace PZKO sdružují desítky sborů, tanečních souborů či klubů pro mladé. Polské školství nejvíce podporuje Matice školská, která sdružuje rodiče žáků polských škol. Na Zaoří funguje devět skautských oddílů s přibližně čtyřmi stovkami skautů a skautek. Existují profesní organizace, jako je Polské sdružení

zdravotníků (Polskie Towarzystwo Medyczne), Společnost polských učitelů (Towarzystwo Nauczycieli Polskich), Fotografické sdružení Těšínského Slezska (Zaolziańskie Towarzystwo Fotograficzne) a sdružení polských výtvarníků (Polskie Stowarzyszenie Artystów Plastyków). Dále zde působí mládežnická organizace Sdružení polské mládeže (Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej), akademická organizace sdružující studenty polské národnosti působící v rámci PZKO – Akademická sekce Jednota (Sekcja Akademicka Jedność) a sportovní organizace Polská společnost turisticko-sportovní „Slezské Beskydy“ (Polskie Towarzystwo Turystyczno-Sportowe „Beskid Śląski“). Propagaci polské literatury se na Zaolší věnuje Sdružení přátel polské knihy (Stowarzyszenie Przyjaciół Polskiej Książki). Vysokou uměleckou úroveň prezentují skupiny sdružené v Polském uměleckém sdružení „Ars Musica“ (Polskie Towarzystwo Artystyczne „Ars Musica“). Za zmínku určitě stojí i organizace, které působí mimo území Těšínského Slezska, zejména Polský klub (Klub Polski) v Praze a klub Polonus v Brně. Zmíňme také Sdružení polských veteránů (Koło Polskich Kombatantów) a Katyňskou rodinu v České republice (Rodzina Katyńska w Republice Czeskiej)¹². Členskou základnu mnoha těchto organizací (zejména Matice školské a Beskidu Śląského) tvoří osoby s českou národností.

Chloubou Poláků v České republice je Těšínské divadlo v Českém Těšíně, kde vedle české scény působí od roku 1951 i scéna polská. Jedná se o jediné polské profesionální divadlo za hranicemi Polska. Polská scéna obvykle uvádí pět divadelních premiér ročně. Děti mohou navštívit představení profesionálního loutkového divadla „Bajka“, které svá představení hraje v polštině i češtině. Soužití polských a českých herců pod jednou střechou je velmi vzácným jevem. Herci jsou aktivní ve společenském životě, někteří vystupují na obou scénách a objevují se i společné česko-polské projekty. K nejoblíbenějším patřilo představení *Cieszyńskie niebo – Těšínské nebe* s písněmi Jaromíra Nohavici, pod které se podepsali Renata Putzlacher, Tomáš Kočko a Radovan Lipus.

Čeští spisovatele stále častěji objevují polská témata původem ze Zaolší, jež se tak díky nim se dostávají do širokého povědomí. Příkladem může být literární bestseller Karin Lednické,

¹² Na počátku 90. let 20. století začala tato organizace pod vedením profesora Slezské univerzity v Opavě Mečislava Boráka evidovat oběti katyňského masakru z bývalého Československa. Po několikaletém výzkumu bylo do registru zařazeno 479 osob, dosud potvrzených obětí, ověřených ve hřbitovních knihách, a skupina 55 osob, u nichž nebyly zjištěny přesné okolnosti úmrtí, ale s největší pravděpodobností byly obětmi tohoto zločinu. Na Kontešinci v Českém Těšíně byly odhaleny pamětní desky se jmény obětí nacismu, 3 pamětní desky obětem katyňského masakru ze Zaolší, 2 pamětní desky padlým polským vojákům a 2 pamětní desky českým vojákům. Více na toto téma: M. Borák, *Zbrodnie Katyńska i ofiary z Zaolzia (v:) Katyń – Pamięć Narodu. Publikacja okolicznościowa z okazji 70. Rocznicy Zbrodni Katyńskiej*, red. M. Steffek, Czeski Cieszyn 2010, s. 4–17. **Více na toto téma:** M. Borák, *Ofiary Zbrodni Katyńskiej z obszaru byłej Czechosłowacji*, Opava 2011.

který se dočkal obrovského komerčního a uměleckého úspěchu. Jedná se o třísvazkový román o staré Karviné¹³.

Média, osvěta, výuka

Polský tisk má v České republice dlouholetou tradici. Kongres Poláků vydává polské noviny „Głos“ a Polský kulturně-osvětový svaz kulturní měsíčník „Zwrot“. Obě periodika začala vycházet po válce a jsou nejdéle vycházejícími menšinovými periodiky v České republice. Na knižním trhu se pravidelně každý rok objevují díla autorů ze Zaolší. Vzniká polská próza a poezie. V polštině vycházejí vědecké práce místních autorů, akademiků českých univerzit.

Český stát se v zákonech o veřejnoprávním rozhlase a televizi zavázal vysílat pořady v mateřském jazyce národnostních menšin. V případě polské menšiny tuto povinnost plní polská redakce Českého rozhlasu Ostrava, která každý den vysílá půlhodinový pořad v polštině. Od roku 2003 vysílá veřejnoprávní televize ze svého ostravského studia jednou týdně pětiminutovou zpravodajskou relaci v polštině.

Od roku 1993 funguje při Kongresu Poláků Dokumentační centrum Kongresu Poláků (Ośrodek Dokumentacyjny Kongresu Polaków), profesionální vědecká instituce se specializací na archivnictví a muzejnictví. Činnost Dokumentačního centra KP je velmi bohatá¹⁴. Centrum navštěvuje v průměru kolem dvou set vědců polské a české národnosti, kteří využívají shromážděné zdrojové materiály. Kromě toho se centrum věnuje vydavatelské činnosti v rámci Kongresu Poláků. Ve spolupráci s polskou vědeckou a studijní knihovnou (Książnica Cieszyńska) vydává centrum edici historických pramenů k dějinám Těšínského Slezska Bibliotheca Tessinensis, a to ve dvou řadách: Series Polonica a Series Bohemica. V rámci této edice publikovali své práce polští a čeští autoři, ve vědecké radě zasedají také Češi a Poláci. Mezi nejviditelnější činnosti patří pořádání vědeckých konferencí či realizace vzdělávacích a historických výstav.

Přeshraniční spolupráce v Euroregionu Těšínské Slezsko

¹³ K. Lednická, *Šikmý kostel. Románová kronika ztraceného města 1894–1921*, Bílá vrána 2020 a K. Lednická, *Šikmý kostel. Románová kronika ztraceného města 1921–1945, Druhý díl*, Bílá vrána 2021; třetí díl je v době vydání tohoto článku teprve ve stadiu příprav.

¹⁴ Více na toto téma M. Steffek, *Działalność Ośrodka Dokumentacyjnego Kongresu Polaków w Republice Czeskiej*, (v:) *Miejsce regionalizmu w zachowaniu dziedzictwa kulturowego*, pod vedením Zenona Jasińskiego a Józefa Szymeczka, Czeski Cieszyn – Opole 2017, s. 305–318.

Mnohé z těchto iniciativ byly podpořeny z prostředků Evropské unie prostřednictvím struktur Euroregionu Těšínské Slezsko. Dohodu o jeho založení podepsaly 22. dubna 1998 Sdružení pro rozvoj a regionální spolupráci „Olza“ (Stowarzyszenie Rozwoju i Współpracy Regionalnej „Olza”) a Regionální sdružení pro česko-polskou spolupráci Těšínské Slezsko. Jedná se o dobrovolné společenství polských a českých obcí a měst široce pojatého Těšínského Slezska. Polští a čeští partneři realizovali v rámci euroregionu desítky iniciativ podporovaných Evropskou unií. Zabývat se tímto tématem by však vyžadovalo vypracování samostatné práce.

Závěrem můžeme říci, že česká společnost na Zaolší se ke „svým Polákům“ chová jako k menšinové skupině, která je nedílnou součástí české občanské společnosti. Proto všechny projevy participace polské menšiny na občanském soužití republiky, vyplývající z uplatňování menšinových práv, vnímají Češi s pochopením a jako zcela legitimní. Aktivitu, které směřují k prohloubení národní identity a kulturní svébytnosti, stejně jako k demonstraci národní identity v českém veřejném prostoru, mohou samozřejmě vzbuzovat obavy a podezření z revizionismu. Menšina, která si chce zachovat svůj národnostní status a zabránit asimilaci, proto musí vést aktivní dialog s českou většinou. Dialog založený na rozumných argumentech totiž povede ke vzájemnému respektu a odpovědnosti za společně obývané území a lidi, kteří na něm žijí.

Zaolzie as an example of good neighbourly coexistence between the Czechs and the Poles

Key words: Cieszyn Silesia, nationalism, minority rights, Czech-Polish relations, implementation of European standards.

The border conflict over Cieszyn Silesia (1918-1920) between Poland and Czechoslovakia, which resulted in the division of Cieszyn Silesia between the two countries and the creation of Zaolzie with a Polish minority of 150,000 people within Czechoslovakia, put a long-term tension on Czechoslovak-Polish relations and had a very negative impact on interpersonal relations in the region. The militant nationalism of the interwar period, the Nazi occupation, or the communist dictatorship were not favourable for the settling of mutual relations between Czechs and Poles. It was only after 1989, as a result of the Velvet Revolution, that a fundamental change could take place between Warsaw and Prague. The improvement of relations between the two countries had a positive impact on the situation of Polish minority in Czechoslovakia (since 1993 in the Czech Republic). The Polish minority supported the political changes and joined the transformation process by creating new structures of its own

representation and setting the framework for cultural and educational activities. The main challenge of the minority turned out to be the preservation of minority schools and maintaining its own identity and cultural distinctiveness. Although the minority can base its activities on European standards for the protection of the rights of national minorities and regional languages, the process of assimilation of the Polish minority continues. Some Polish initiatives to stop the assimilation are not always accepted with understanding by the majority society. Despite this, the relations are good. The author convinces that the basis of current good Czech-Polish relations is, among others, a high political culture of the Czech society; great involvement of Polish minority in the social matters of the region; widely developed minority rights and their application in practice; application of European standards; identical system and framework of education in schools with Polish language as in Czech schools; natural enrichment of regional culture with elements of Czech and Polish national culture and trans-border cooperation.